Krsto Perović
književnik, Beograd

NEOREALIZAM ILITI NEONATURALIZAM SA POČETKA VEKA

Ovaj koloplet sitnih prikaza ispisan je tokom 2001. godine,[1] godine koja je bila presudna za ponovno uspostavljanje prevlasti realističko-naturalističkog prosedea na srpskoj pripovednoj sceni, nakon decenije u kojoj je dominirala postmoderna, ludička, eksperimentatorska, metaprozna, metafikcionalna, tačnije rečeno, neoavangardna proza.[2] Poetički izuzetak u tekstu koji sledi je jedino prikaz knjižice *Pisama Adrijani*, čiji autor je Goran Jović, a načinjen je jer je Jović daleko najmlađi među ovde zastupljenim piscima, koji su svi, osim njega ("budućeg pisca"), predstavnici mladog, "novog" i "crnog" talasa, kome dadosmo ovom prilikom dvogubo ime: neorealizam i neonaturalizam (u nastavku teksta koristićemo skraćenicu NEONEO, podrazumevajući nastavke realizam, odnosno, naturalizam).

STARINSKA STVAR

Dosledan samom sebi, ali i snažnim uticajima američke književnosti, niški pripovedač i pesnik Zoran Ćirić (1962), poznat i pod umetničkim pseudonimom "magični Ćira iz Nišvila", evo već desetak godina sve izjedna i izbliza, do u sitna crevca, opisuje golu stvarnost i varljive ideale *sex and drugs and rock'n'roll and alcochol* života.

Ukratko, taj opis je blago intelektualistički, po svaku cenu vickast, brutalan koliko i sladostrasan, mestimice psihodeličan i na momente poetičan. Otuda je svaka Ćirićeva knjiga, od prve – *Rio Bravo* (pesme, 1992), do najnovije[3] – *Starinska stvar* (priče, "Narodna knjiga", Beograd, 2001), zgodno štivo za tinejdžere svih uzrasta. Zapravo, za idealnog čitaoca tog pogolemog opusa, koji je sav posvećen utopijskom i distopijskom Nišvilu, a dosad se protegao čak na 16 naslova i preko 1000 strani-

1 Prikazi(ći) su izmenjeni i dopunjeni, no te naknadne intervencije su zaista neznatne.

2 Više o tome pisano je u prethodnom broju ovog časopisa.

3 To "najnovije" se odnosi na proleće dve hiljade i prve. Iste godine, kao što je poznato, Ćirić je objavio i roman *Hobo*, nagrađen "Ninovom nagradom". Po mom mišljenju, taj književni lovor je trebalo dati romanu *Oproštajni dar* Vladimira Tasića, mada se ne može poreći da *Hobo* ima originalnosti i dobrih strana.

ca, mogao bi da se kandiduje onaj ko bi uspeo da se tokom jedne te iste večeri ludo zabavi bistreći naizmenično: Bukovskog, Keruaka, Kapora, Albaharija i Arsenijevića, i to uz pratnju izabranih numera gospela, Sinatre, Lu Rida, B. B. Kinga, Toma Vejtsa i Milića Vukašinovića. Pa ko preživi, neka mu je u zdravlju!

Ono najbolje u nišvilskoj poeziji i prozi, pa i u zbirci od 11 kratkih priča *Starinska stvar*, nastaje kada Ćirić svrsishodno pokrene smehotvorni potencijal psovki i ostalih "bezobraznih" izraza, toliko karakterističnih za naš jezik i mentalitet. U tim lucidnim, ali nažalost vrlo retkim intervalima, grune razularen i sirov (takoreći: orgijastički) humor, u kojem do vrhunca dostiže autorova težnja da naglim obrtima u estetsku stvarnost premetne sve što se po kulturnim standardima odbacuje kao neukusno, ružno, nisko, vulgarno...[4]

Kao drugo, po redu i po kvalitetu, istakao bih hladnu i oštru liriku koja tu i tamo zatitra na nebu nad Nišvilom, i prenosi čitaocu bespomoćni drhtaj egzistencije usred savremenog sveta od kojeg je, kažu, a i Ćirić bi se, verujem, sa tim složio, i Bog digao ruke.

Posredi je, dakle, jedan manje-više realistički (i više-manje naturalistički) "svet bez Boga" dan iz perspektive tipičnog stvaraoca "kontrakulture". Takav koncept je u drugoj polovini devedesetih postajao sve popularniji kod mlađih srpskih NEONEO pisaca. Među prvima u nas ga je primenio, naravno, Zoran Ćirić – večiti talenat koga su nagrađivali, prevodili, birali za antologije, ali i žestoko, bogami, kritikovali.

TRAGAČI

Od 11 kratkih priča koje čine knjigu *Tragači*, prvu zbirku mladog i sve boljeg srpskog pripovedača Igora Marojevića (1968), makar jedna će ući u antologije.

Ta antologijska Marojevićeva priča je, rekao bih, krimi-novela "Rat za čast Moane Poci" (Moana Poci je porno diva iz Italije koja se pred kraj života predala humanitarnom delanju). "Rat za čast..." će se najpre dopasti poklonicima Tarantinovih *Petparačkih priča* ili Almodovarove *Kike*, jer u njoj je izvedena originalna parodija krimi zapleta a da pri tom nisu narušena načela verovatnog i mogućeg. Marojević je, naime, pošao od činjenice da su neodgovorni a moćni pojedinci zarad raznih "bizmisa" zloupotrebili bokokotorski zaliv, i u taj aktuelni životni okvir uveo je pet-šest iščašenih likova i sumnjivih tipusa sklonih svakojakim, pa i sumanutim rabotama: italijanskog porno glumca i švercera Đanluku Oksu (čije prezime kao da je albansko), zatim jednog mračnog intelektualca i kriminalca, Germana (ovo je ime nemačko, narav-

4 Najbolje tekstove Zoran Ćirić upravo piše u svojoj kolumni u SCG *Plejboju*, prepuštajući se do mile volje naivnom i lukavom, elegantnom i perverznom Erosu.

no, ali ga nosi lik našijenca, čoveka iz Perasta); jedini koliko-toliko pozitivan je lik naivčine Borisa, takođe Peraštanina čije ime autor nije tek tako izabrao, ono očigledno vuče na "majčicu Rusiju". Njih veselnike i mučenike objedinjava jedna evergrin tema: zločin iz strasti, s tim što je reč o strastima poteklim koliko iz seksualnih nagona toliko i od fiks-ideja. Sve to prožeto je izvanrednom količinom komike, od naizgled bezazlenih štosova do najcrnjih cinizama. No ovaj crnohumorni krimić, premda povremeno prerasta u pravi urnebes, gotovo ni u jednom trenutku ne promiče kontroli prilično savesnog pripovedača.

Osim što je izuzetno zabavan, napet i kvalitetan, "Rat za čast..." je i reprezentativan za čitavu zbirku *Tragači*, jer u toj se noveli sustižu i upliću mnogi od motiva karakterističnih za ostale Marojevićeve kratke priče. Recimo, naš politički, ekonomski i moralni sunovrat iz Slobine decenije tvori opštu pozadinu i začinje radnju i u kratkom, vrlo dobrom "Putopisu za utehu"; zatim, mesto zbivanja i lajtmotiv paranoje povezuju četiri priče u ciklus o Perastu; još više priča se ispreda oko prestupa ili zločina, od maloletne delinkvencije do bratoubistva...

Najposle, kao prevashodna literarna svojstva *Tragača* izdvojio bih sveprisutnu ironiju, onda filmičnost kojom je postignuta svedenost teksta i "ubrzanost" jezičkog zbivanja, pa pripovedanje o nastanku priča, i, s tim u vezi, asocijacije na stvaralaštvo drugih umetnika (Tomas Bernhard je, recimo, inspirisao Marojevića na ciklus o crnogorskom primorskom mestašcu Perastu), ali i asocijacije na vlastite romane *Obmana Boga* i *24 zida*, sa kojima *Tragači* čine proznu trilogiju. Primenjujući baš te postupke, Igor Marojević uspeva da izmesti svoj fiktivni svet s one strane tradicionalnog realizma, a ipak ostaje duboko privržen životnoj zbilji.[5]

VALCERI I SNOŠAJI

Valceri i snošaji ("Samizdat B92", Beograd, 2001), četvrta zbirka kratkih priča Vuleta Žurića (1969), ima daleko više nedostataka negoli vrlina. Posredi su nedostaci koji uobičajeno nastaju ili usled prebrzog pisanja, ili su pak posledica nedopečenog pripovedačkog zanata, a najviše dolaze do izražaja na jezičko-stilskom planu. Zarad kratkoće, prikazaću ih po principu "deo za celinu", ekspresnom, "blickrig" analizom dva reprezentativna uzorka iz ove Žurićeve zbirke.

Prvi uzorak je jedan pasus iz priče "Blue Valentine", čiji su akteri dvojica bibap džezera. Pasus glasi ovako:

5 Za rukopis romana sa temom sukoba "bjelaša" i "zelenaša" u Crnoj Gori u prvoj polovini XX veka, Igor Marojević je pre neku godinu (mislim, dvehiljadite) stekao stipendiju "Borislav Pekić". Međutim, taj roman, iz koga je nekoliko delova štampano u književnoj periodici, i dalje je, koliko znam, samo rukopis.

"Heroin je cvrčao i Pauel iglu zaroni u vrelo jezero kašike gdje špric, nalik alavoj aždaji, popi i posljednju kap. Rukav njegove sive košulje bješe zagrnut i vena je štrčala u još jednoj kišnoj noći na Zapadnoj obali."

Uz deseteračku intonaciju ("iglu zaroni"), Žurić je kroz dve perspektive opisao pripremu heroinske doze. Jedna perspektiva je realistička, dok je druga simbolička, ona zadire u mit. Tako je autor sakrojio jednu smelu, pomalo baroknu, ali neuspelu poetsku sliku u kojoj se prizor igle, šprica i kašike sa rastopljenim heroinom naprečac hiperbolički uvećava i prepovezuje sa mitskom predstavom o aždaji koja ispija jezero. A onda se već u narednoj rečenici taj nategnuti mitopoetizam razliva u bledunjavu i u literaturi prečesto rabljenu liriku dugih, depresivnih kišnih noći.

Drugi a jednako reprezentativan uzorak brzopletosti (ili, možda, neveštine) uzeo sam iz priče "Starfucker". U toj priči(ci) koja se odvija u nekoj zapuštenoj meksičkoj kantini, negde usred nigde, Žurić triput fokusira čašice za tekilu. Dvaput ih opisuje kao "prividno čiste", a jednom kao "prividno dobro oprane".

Zarad čitaoca, valjalo bi iscela navesti tu vrlo čudnovatu i pogolemu frazu, dakle, citiram: "prividno dobro oprane čašice"!? Zaista ne razumem čemu ovakva jezička konstrukcija, koja deluje kao nekakav rđavo posrbljeni germanizam. Njome je autor, naravno, hteo da izbegne trostruko ponavljanje jednog te istog opisa. Ali to je mogao da izvede drugačije (preko nekog specifičnog detalja, recimo pomoću dlake ili čak mušice na dancetu). Verovatno je Žurić hteo i da doda malo groteske. Ali i to je mogao na neki drugi način, svakako u skladu sa duhom srpskog jezika.

Da podcrtamo: prvi uzorak je simbolički, drugi je mimetički; jednako su vrlo loše izvedeni.

Ne bih da više razmatram ono što je elementarno, nego da na kraju istaknem četiri glavne odrednice *Valcera i snošaja*. To su: "prljavi" realizam, minimalistički prikaz, pop-art i urbani polusvet. Preciznije rečeno, Vule Žurić najdoslednije u nas zastupa "karverizam", ali ga meša sa rifovima "nju primitivsa" i "nišvila".[6]

LABUDOVA PESMA FAUSTINA ASPRILJE

Devet kratkih tragikomičnih priča o zlu našem svakidašnjem čine zbirku *Labudova pesma Faustina Asprilje* ("Samizdat B92", Beograd,

6 U međuvremenu Vule Žurić je drastično unapredio vlastiti stil, sudeći po njegovoj priči "Ćengina smrt", koja spada među tri-četiri najbolje priče objavljene u zborniku *Nema toliko do Lajkovca* (priređivač Miodrag Raičević; Novi Sad 2004).

2001), prvu knjigu prozaiste i književnog kritičara Mihajla Spasojevića (1974).

Predmeti Spasojevićevih kratkih priča su zaista mračni: nasilje u porodici, teška bolest i smrt bliske osobe, fizičke i psihičke traume iz rata, otuđenost i suštinsko nerazumevanje među ljudima, seksualna izopačenost itd. Ideja vodilja čitave zbirke je, rekao bih, pesimistička misao o osuđenosti čoveka na usamljenost, gubitništvo i patnju.

Ali, uprkos tome, autorov pripovedni ton bezmalo ni u jednom trenutku ne zvuči srceparatelno. Naprotiv. Prezasićen je humorom, i to crnpurastim, neretko krajnje morbidnim. Karakteri su realistični, ali izobličeni u sarkastičke karikature, pa mnogi od njih deluju kao prave moralne rugobe, ili, pak, kao puki ništaci. Pri opisu zbivanja istaknuti su komični detalji, do te mere da svaka priča u nekim svojim delovima poprima karakter burleske, "slepstik" vratolomije, "vudialenovštine" i t. sl. Otuda se stiče utisak da je autor hteo da izvrgne poruzi, a ne samo da iznese na videlo i preispita različite vidove i oblike zla kojima je zahvaćen onaj prostor u kome pojedinac treba da nađe kakvu-takvu zaštitu i elementarno zadovoljstvo (porodični dom, obližnja kafanica, bolnica na kraju grada itd).

Jedna od glavnih meta rugalačkog žigosanja je kult muške moći, oličen u idealima mačo-ljubavnika, epskog ratnika i pater familijasa. Autor je tim idealima, koji još uvek oblikuju ovdašnji mentalitet, osporio svaku vrednost, prikazavši ih kao patrijarhalne atavizme od kojih uzalud stradaju svi, pa i oni koji im teže. E upravo potonji su prikazani ili kao ništaci, ili kao nakaze. To su mali kućni tirani, potajni pedofili, nesposobnjakovići koji utehu za polnu nemoć (duh pati, telo pokazuje, reče blaženi Avgustin) traže u fudbalskim spektaklima, ljudi koji će, suočeni sa izborom da li sprečiti pad supruge ili tanjira sa pečenom ćurkom, izabrati ćurku, jakako.

To su ljudi, dakle i avaj, iz našeg susedstva. Iz ogledala, čak. Ima u tom prepoznavanju izvesnog katarzičnog dejstva, zaista.

I inače, *Labudovu pesmu Faustina Asprilje* vredi pročitati. Njome je već na početku svoje pripovedačke karijere Mihajlo Spasojević iskazao zavidnu ozbiljnost i promišljenost. Posebno pleni i puno obećava njegova jezičko-stilska zrelost, po kojoj barem za koplje premašuje većinu ostalih njemu srodnih srpskih pisaca mlađe generacije.[7] No treba reći i to da je on svaku od svojih devet priča, pa i onu najbolju, po kojoj je zbirci dao naslov, isuviše podredio želji za isterivanjem po/etičke pravde. Doduše, ima draži i u tom (neko bi rekao, mladalačkom) žaru.

7 Mihajlo Spasojević već dve godine živi u Njujorku, i piše naporedo na srpskom i engleskom.

NEPREMOSTIVE RAZLIKE

"Jaca mi priča priču koju je Višnja čula od neke drugarice: 'Išla baba, da, da u Beogradu, noću kroz groblje i sretne nekog dečka i kaže mu, kao, jao dečko, baš dobro što sam te srela, ja se plašim da idem noću sama kroz groblje. A on njoj kaže pa da, i ja sam se plašio dok sam bio živ'. Baba u momentu umre, a ovog osude na dve godine za ubistvo iz nehata. Pa bio živ, normalno da je bio živ. Pa zezao se. Šta misliš Papiću, je l' to istina?"

Crticu "Rekla – kazala", koju ste maločas pročitali (i nasmejali se, valjda) nije napisao život. A možda i jeste. Bilo kako bilo, tu selindžerovsku (pođemo li korak dalje, reći ćemo čehovljevsku) humoresku potpisao je Papić Srđan (1977), student književnosti koji je položio sve ispite u "Centru za stvaralaštvo mladih" iz Beograda, koji je izdavač Papićeve debi knjige – zbirke priča *Nepremostive razlike* (2001).

Osim gore navedene humoreske, nastale umešnom preradom jednog ko zna koliko starog ali uvek svežeg vica, još jedna priča iz *Nepremostivih razlika* nagoveštava da smo u Srđanu Papiću (zapamtite to ime!) dobili pisca na kojeg treba ozbiljno računati. Ta druga priča je takođe kvazidijaloškog karaktera a i obeležena je prepoznatljivim književno-istorijskim belegom, s tim što nije posredi (ne)svesni poziv na Selindžera (i Čehova, posredno), već kao što se vidi po naslovu: "Prevrnuo se čamdžija Cvajg?", na Cvajga, Štefana.

U dvema navedenim pričama autor je najuspešnije prepovezao lakoću niskomimetskog pripovedanja i mitopoetsku simboliku. Ali dok je sećanje na mit putem onoga 'rekla-kazala' (Jaca Višnji a Višnja piscu) sprovedeno krajnje diskretno kroz motiv groblja i lažnog mrtvaca, mitske reference su sveobuhvatnije razvijene i iznijansiranije u "čamdžiji", koji je takođe htonski stilizovan.

Iz tog ugla gledano, strukturno težište ove zbirke predstavlja simbolika vode kao pramaterije. Voda, takoreći, teče i kroz glavni tok i kroz gotovo svaki rukavac pripovedanja. Tu je i more i Haron i Stiks i mudrac Tales, ali i đus, sirće, alkoholi razni, mirišljave vodice, boce i bočice, pa strah od zalivanja paprika i zalivanja kao takvog, ni mokraća nije izostala… To tečno prostranstvo se možda i ne vidi na prvi pogled jer Papić pripada klasi "karverovaca".

S obzirom na najbliži poetički (pa i generacijski) kontekst, zbirka *Nepremostive razlike* ukazuje da njen autor niukoliko ne zaostaje za, recimo, brzopiscem Vuletom Žurićem, ali mu za par kilometara beži Mihailo Spasojević. Dakle, Srđan Papić je "dečko koji obećava", a dokle će stići videćemo.[8]

8 Uskoro, Srđan Papić bi trebalo da stigne do nove prozne knjige.

PLOMBE

Premda sadrži jedanaest zasebnih literarnih celina, to jest deset kratkih priča i jednu podugačku pesmu (takoreći, poemu), zbirka *Plombe* ("Samizdat B92", Beograd, 2001) Nenada Jovanovića (1973) može se čitati i kao roman u fragmentima. Takvo, latentno romaneskno jedinstvo ove zbirke leži kako u škrtom i lakonski jednostavnom stilskom izrazu što daje osnovnu boju svakoj Jovanovićevoj priči, tako i u prisustvu mnogih lajtmotiva iza kojih slutimo autobiografsku građu, te u NEO-NEO perspektivi koju je autor primenio od prve do poslednje stranice svoje nove knjige. (Iako mlad po godinama, i reditelj po vokaciji, Nenad Jovanović već iza sebe ima pet pesničkih knjiga.).[9]

Čak bih rekao da se iz njegove zbirke priča lako može iščitati svojevrsni (auto)portret umetnika od malih nogu do praga zrelosti. Ali, prevashodni autorov cilj nije bio da izdvoji i podrobno oslika onaj specifični psihološki proces koji korak po korak vodi ka formiranju umetničkog stvaraoca. Umetnost, u svojim različitim vidovima, konstantna je, no sporedna tema njegovih priča. Ona je podređena glavnoj temi, a to je sveukupno emotivno sazrevanje pojedinca, njegovo probijanje kroz zamršene i nikada do kraja definisane puteve porodičnih, prijateljskih i najposle polnih odnosa. To mukotrpno razvojno putešestvije kroz životno okruženje ka vlastitoj ličnosti autor naznačava uglavnom posredno: dijalozima, opisom gestova ili naizgled beznačajnim motivima koji čine ambijent pripovednog zbivanja. Njegov pogled zadržava se na površini, klizi po njoj, ostavljajući čitaocu da intuitivno dopre do duhovnih sadržaja koji se iza nje skrivaju. Zato svet prikazan u *Plombama*, iako sazdan od prepoznatljivog stvarnosnog materijala. deluje tajanstveno, s tim što su posredi proste i male, ali u biti nedokučive misterije svakodnevne egzistencije.

Među kratkim pričama Nenada Jovanovića po estetskoj uspelosti ističe se "Umetnost moje sestre". Ova priča se, mimo ostalih, odlikuje laganom baladičnom intonacijom, čemu je svakako doprinelo Jovanovićevo lirsko iskustvo. K tome, on je u ovoj priči, kojom u hronološkom pogledu započinje razvijanje (auto)portreta, uspeo da svoju perspektivu prilagodi dečačkoj vizuri kroz koju pripoveda o prvim koliko-toliko osvešćenim doživljajima i predstavama o ljubavi i smrti i, između njih, o umetnosti.

BEOGRADSKO ČISTILIŠTE

Pogovori i odlomci iz recenzija se u našem izdavaštvu mahom iskoriste da bi se nova knjiga gromko ishvalila i tako privukao koji čitalac više. Zato mnoge domaće "predgovordžije" i "recenzentlije" sma-

9 Šestu pesničku knjigu Nenad Jovanović je objavio 2003.

tram nezvaničnim piscima reklamno-propagandnih poruka. Ima i u tom poslu, doduše, izuzetaka.

Za *Beogradsko čistilište* ("Odjek", Beograd 2001), drugi roman Branislava Bjelice (1969), završnu kritičku reč sastavio je urednik dotičnog izdanja Mileta Aćimović Ivkov. Pri tom, Aćimović Ivkov ne samo što nije preterao u pohvali, nego je, naprotiv, ovaj kratki NEONEO roman samo tako okrpio. Čak mu je prilepio etiketu – "poetički anahrono"! Kakva neverovatna antireklama! I teška optužba, zar ne?!

No, osim što je teška, ova optužujuća etikecija, otvorena denuncijacija, jeste i netačna. Iliti, popularno i agramatički rečeno, ona je ničim motivisana sankcija. Jer *Beogradsko čistilište* je, kao što maločas rekoh, NEONEO delo, a za taj pravac se nipošto ne može reći da je zastareo i prevaziđen. Uostalom, tome se pravcu priklanja sve više srpskih pisaca, pre svega mlađih. Jedan od njih je, eto, i Branislav Bane Bjelica. Definitivno, Bane nije autor velikog formata, ali ume, zaista ume da izabere provokativnu temu i da je ispripoveda na aktuelan način. Pod tim aktuelan podrazumevam spoj teškog, prljavog, životnog jezika sa prosedeom u kojem glavnu ulogu imaju parodijsko-ironijska zakrivljenja, kao i tehnika citatnosti itd.

Radnja *Čistilišta* odvija se u javnim nužnicima, po sobama koje se iznajmljuju na sat, u "picinom" parku kraj beogradske "štajge", u "Jajcu", "Belom gradu", "Poslednjoj šansi" i sličnim kafanama i birtijama… Kakvi prostori, takvi i likovi. Među njima je junakinja – Kristina. Njeno radno mesto je "higijeničarka javnih nužnika", iliti prosto – babasera. No, ona nije prosta žena, lozom je iz gledne i nekad bogate građanske porodice Vlajković, čiju imovinu je nacionalizovao Brozov režim. Uz to, Kristina Vlajković je obrazovana, što u porodici, što samouko. Ima originalnosti u takvoj koncepciji junakinje, koju autor bezmalo non-stop koristi kao svog portparola.

Netom opisana stvarnosna radnja je, međutim, jedan poetički stub prvog srpskog romana o babaseri; DRUGI je poigravanje sa umetničkim tekstom radi uspostavljanja jedne autonomne i fiktivne stvarnosti. U romanu, naime, ima mnogo i otvorenih i skrivenih poziva na druge književne tekstove (Koštana, Omer i Merima, Feliks Krul, Borina "Lutka sa naslovne strane" itd.). Ima i parafraza TV serija i filmova (*Otpisani, Pozorište u kući*,[10] *Ko to tamo peva*…). To čini DRUGI poetički (upravo: metapoetski) stub romana. I samo onaj ko NJEGA previdi, a on je vidljiv i iz aviona (zato GA obeležismo velikijem slovima) – može se bezrazložno usuditi da Banetovu pripovednu koncepciju proglasi ana-

10 Prvu i dobro skrojenu priču Bane Bjelica je objavio u listu *Ekspres*, u proleće 2002. godine, upravo pod naslovom "Pozorište u kući".

hronom. Takav čudestan previd načinio je niko drugi do recenzent čije smo ime, prezime i očevo ime pomenuli početkom ovog teksta. Pomenimo ga opet, tek da se olako ne zaboravi: Mileta Aćimović Ivkov.

I šta nam preostaje, osim da poručimo Banetu Bjelici da za sledeću knjigu uzme za recenzenta nekog ko više zna o prozi novog pravca. Ili bar nekog ko vodi računa o literarnom marketingu.

PLES SITNIH DEMONA

Za *Ples sitnih demona* ("Narodna knjiga", Beograd, 2001), prvi roman Marka Vidojkovića (1976), rečeno je da predstavlja manifest današnjeg andergraund naraštaja; i još je rečeno da je posredi jedan iskren i autentičan tekst, plaćen životom – u kešu.

Bez sumnje, *Ples sitnih demona* biće bestseler[11] i omiljena knjiga svih koji se osećaju mladalački. Tome će, osim specifične tematike i stilskih osobenosti, doprineti lak a nepokolebljiv stav Marka Vidojkovića. Naime, bez ikakvog kompleksa, Marko nastupa u medijima i širi vlastitu harizmu a da pri tom ne zapada u foliranje i nadobudno proseriozno intelektualisanje. Zato bi se za ovog mladića moglo reći: "Zvezda je rođena".

No njegov debi-roman ima i prave literarne kvalitete, pred kojima i namćorast kritičar poput mene zastaje sa uvažavanjem. Lično, a ovaj roman doživljavam krajnje lično (razloge za to ne bih navodio), smatram da je Vidojković svojim prvencem iskazao više talenta negoli Arsenijević u *U potpalublju*. Ne samo da Vidojkovićevo pripovedanje o prolasku kroz mali lični, pubertetski pakao, deluje uverljivije negoli Arsenijevićevo pripovedno (i polupismeno) prelamanje porodičnog i dilerskog, kao i uštogljenog, bajagi-filozofskog sveta, već je reč o tome da se Vidojković u poetičkom opsegu koji je izabrao, a čije su "centrale" Bukovski i Selindžer, kreće sa lakoćom u kojoj ima i podražavanja uzora, ali i vidnog autorskog otklona.

Marko je izuzetno duhovit narator. Svaka njegova stranica vrca komičkim momentima. Od njih čitav tekst prosto pršti, pa i čitalac svaki čas prasne u smeh. Sa druge strane je životna mudrost kakva bi se očekivala od mnogo starijeg pisca, a očituje se u naizgled sporednim segmentima *Plesa sitnih demona*. Za umetničku premijeru – to je i više nego dovoljno.

Najposle, citirao bih maestra "repovanja", poete ćoškarenja, moraliste i pravovernog hrišćanina – Vudu Popaja:

"Mi duvamo da naduvamo svet,
da bi jasnije videli slike.

11 I bi bestseler *Ples sitnih demona*...

Od vutre smo dobili stond-i-lozu,
smeh nije humor nego Uma Tumor.
Imamo samo lenjinizam –
mi smo lenja pokolenja,
spavamo i šetamo po sobi kao Baltazar.
Samo pravimo troškove.
O Bože, što nas držiš
za ulične ćoškove.
Praznujemo prazne dane,
svi smo grešnici,
bićemo leš-
-nici".

P.S. The Star is Born, Marko Vidojkoviću; no, da li ćeš zasijati kao Pisac? To zavisi jedino i samo od tebe, zar ne, Marko!?[12]

PISMA ADRIJANI

"Dragi mladi kolega, Gorane Joviću.

Zahvaljujući uputama tvojega urednika – Siniše Živadinovića iz izdavačke kuće "Srpska knjiga" iz Rume, došao mi je do ruku tvoj prvenac – *Pisma Adrijani*, epistolarna pripovetka o stradanju naših najmlađih, pa i tvom ličnom stradanju, u vihoru rata, koji nas je minule decenije sve potresao, i duhovno i fizički.

Gorane, umetnička pisma koja si namenio, ali nikada nisi odaslao svojoj drugarici iz detinjstva i prvoj simpatiji – Adrijani, lepo su napisana, pa ih, za razliku od nekih drugih literarnih sastava dobijenih tokom Sajma knjiga dvehiljadeprve, pročitah rado, u jednom dahu. I, biću iskren, prateći tvoja izgnanička svedočanstva, više puta pošla mi je suza. A opet, ima u njima i duhovito sročenih rečenica i anegdota. No, ono što mi se najviše dopalo jeste tvoja sposobnost promišljanja ozbiljnih tema, o kojima mnogi tvoji vršnjaci, pa i stariji, "pojma nemaju". I zaista, pristaje ti nadimak: "Mali filozof".

Kao omladinska knjiga jednog šesnaestogodišnjeg gimnazijalca, *Pisma Adrijani* su pun pogodak. Ali i ovo ti moram reći, ne trudi se da pišeš onako kako misliš da bi odrasli i ozbiljni pisci trebalo da pišu. Piši po svome, pa kako ispadne. A ispašće, veruj, kako treba. Jer možda i nisi znao da tvoj pismopisac i tvoja Adrijana "srcastog lica" predstavljaju tragične potomke mlađanih, zlom sudbinom rastavljenih parova, kakvih je u romanima bilo još od antičkog doba.

12 Čitanjem novijih romana Marka Vidojkovića, a i njegovih novinskih tekstova i kolumni, stiče se utisak da ovaj mladi autor ne razvija svoj kreativni potencijal u pravcu jezičko-umetničkom, nego žurnalističkom.

I ovo bi valjalo da znaš, Gorane, ako do sad nisi saznao. Najbolji metod da neprestano podižeš svoje pisanje na sve višu i višu razinu, kažem, za to ti je najbolji metod – čitanje. Star je to i proveren put i način. Čitaj, kad god stigneš i gde god stigneš. I kad ti se koji odlomak dopadne, ne čekaj, no ga odmah prepiši. I nauči napamet. Tako će književna veština naizgled sporo, ali zanavek, ući u tebe i ostati tu, u tvom biću. I to ti nikada niko neće moći da oduzme. I kakva god vremena došla (a idu, nadamo se, bolja od onih u kojima si stradao), duh i reč književnosti biće u tebi. U tome je, mislim, suština.

P. S. Da ne zaboravim. Pisci su, koliko ih poznajem, kao i ostali ljudi. Ima ih, dakle, svakojakih, a nađe se i koji plemenit i slobodouman. Ovo ti napominjem zato što ti je želja Piscem biti.

P. P. S. Od stvaranja lepe književnosti nećeš se najesti onih đakonija o kojima si u teškim, prošlim vremenima, kao i mnogi, maštao. Imaj to na umu!”[13]

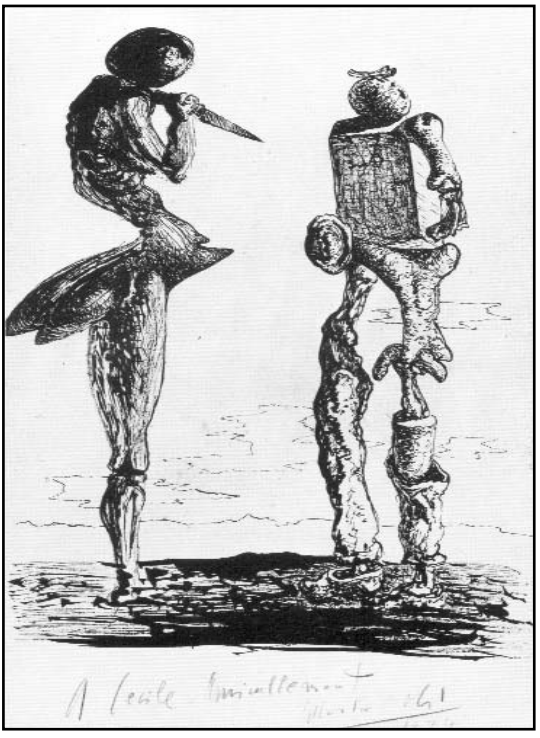

Salvador Dali, *Hommage à "L´Angélus" de Millet*, 1934.

13 Nažalost, nemam nikakvih vesti o “budućem piscu” Goranu Joviću.